

НОВІ КАСАЦІЙНІ ФІЛЬТРИ ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Соломія Василівна ГУЛАТКАН,

*студентка 3 курсу 7 групи
ІПКЮ Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

Науковий керівник: к. ю. н. Кравцов С. О.

15 січня 2020 року в Україні Законом України № 460-IX «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ» [1], було закріплено новий тренд цивільного судочинства - «касаційні фільтри» або процесуальні фільтри доступу до касаційного оскарження, що стало результатом впровадження конвенційних стандартів доступу до правосуддя. Тому це питання варто розглянути більш детально.

Перш за все звернемося до тлумачення змісту поняття «процесуальний фільтр». Взагалі саме поняття «касаційного фільтра» тлумачиться як встановлені законом, правові перешкоди реалізації доступу до оскарження в касаційній інстанції. Ці перешкоди є цілком законними лише в тому випадку, якщо вони будуть закріплені на законодавчому рівні. Конституція як вищий політико-правовий акт не передає повністю питання встановлення перешкод для касаційного оскарження на розгляд інституціям за принципом «ad hoc» і, одночасно, не встановлює імперативу на заборону на їх використання, розвиваючи принцип розумності, доцільності, пропорційності та законності, положення п. 8 ст. 124 КУ вказує, що найвища національна судова інстанція переглядає справи лише у визначених законом випадках [2].

Це положення підтримується європейською судовою практикою – практикою Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), зокрема, у справі «Голдер проти Сполученого Королівства» ЄСПЛ зауважив, що право на суд, одним із аспектів якого є право на доступ до суду, не є абсолютним і воно може бути обмеженим, особливо щодо умов прийнятності скарги. Ці обмеження повинні мати законну мету та дотримуватися пропорційності між використаними засобами та досягнутими цілями [3]. У рішенні «Бруалья Гомес де ла Торре проти Іспанії» суд наголошує на тому, що умови прийняття касаційної скарги можуть бути жорсткішими, ніж для заяв попередніх інстанцій [4].

Крім цього варто зазначити, що межі повноважень законодавця при визначенні кількісного та якісного складу «касаційних фільтрів» є беззаперечно обмеженими. В справі ЄСПЛ «Зубац проти Хорватії» Суд встановив визначений перелік критеріїв використання цих фільтрів:

- 1) передбачуваність обмеження;

2) несприятливі наслідки помилок під час провадження, що призвело до відмови заявникові у доступі до вищого суду;

3) можливість стверджувати, що такі обмеження здатні спричинити «надмірний формалізм».

У п. 105 цього рішення Європейський Суд, зокрема, зауважив, що обмеження встановлені на доступ до вищої національної інстанції, повинні бути такими, що переслідують легітимну мету – забезпечення перегляду справ належного рівня значущості [5].

Український законодавець, при встановленні нових процесуальних фільтрів на касаційне оскарження, керувався бажанням загладити гострі проблеми, що назріли в судової та, безпосередньо, здійсненні судочинства судами. Так, перевантаженість цивільної касаційної інстанції стає наслідком недостатньої якості рішень першої та апеляційної судових інстанцій.

Чинна редакція Цивільно-процесуального кодексу України (далі – ЦПК) закріплює певні перешкоди реалізації доступу до оскарження в касаційній інстанції і у зв'язку з цим зазначає, що не підлягають касаційному оскарженню:

1) рішення, ухвали суду першої інстанції та постанови, ухвали суду апеляційної інстанції у справах, рішення у яких підлягають перегляду в апеляційному порядку Верховним Судом;

2) судові рішення у малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім випадків, якщо:

а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики;

б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;

в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;

г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилово (ч.3 ст. 389 ЦПК) [6].

Якщо норма закладена у п. 1 ч. 3 ст. 389 ЦПК є знайомою для нас, то елемент п. 2 ч. 3 цієї ж статті, порівняно зі старою редакцією, відрізняється. Так новелою тут є саме встановлення ще однієї категорії справ з ціною позову, що не перевищує 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Тобто, якщо справа не відповідає критеріям, які передбачені п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК, а також ціна позову є меншою ніж 525500 грн. (станом на 2020 рік прожитковий мінімум для працездатних осіб встановлений на рівні 2102 грн), то це буде підставою для застосування «касаційного фільтра». Зокрема, був передбачений механізм, за допомогою якого можна обійти цей фільтр – він зазначений у підпунктах пункту другого 389 статті ЦПК і передбачає вичерпний перелік справ, які можуть становити собою судові рішення у малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для праце-

здатних осіб, проте при цьому вони включають конститутивні ознаки, що забезпечують такі справи імунітетом від «касаційного фільтра».

Результат роботи цього «фільтра» стало видно відразу після початку функціонування. Так, наприклад, у перше півріччя 2019 року до КЦС ВС надійшло понад 13 тисяч процесуальних звернень (що на майже тисячу більше ніж за 2018 рік) [7, с. 10], а уже з введенням в дію «касаційного фільтра» кількість справ у півріччі зменшилася до 10.2 тисяч звернень, що на чверть менше ніж у попередньому [8, с. 7].

Отож, оцінюючи новелу у нашому цивільно-процесуальному законодавстві, варто орієнтуватися не лише не позитивну мету, а й на пропорційність її до втрат та низку інших критеріїв. Процесуальні фільтри доступу до касаційного перегляду є необхідними елементами функціонування касаційної інстанції, проте варто розуміти, що досягнення дійсно корисного результату можливе лише при забезпеченні балансу якісних та кількісних показників. Адже надання переваги кількісному показнику спричинить низьку якість судових рішень, а надання переваги якісному спричинить низьку пропускну здатність справ та утворення прогалин.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ: Закон України від 15.01.2020. № 460-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2020. № 29. ст. 194. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-20#Text> (дата звернення: 12.11.2020).
2. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. с. 141.
3. Case “Colder v. theUnitedKingdom”, 12 of February 1975. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57496> (дата звернення: 12.11.2020).
4. Case “BruallaGomezdeLaTorre v. Spain” 19 of December 1997. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58127> (дата звернення: 12.11.2020).
5. Case “Zubac v. Croatia”, 5 of April 2018. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-181821> (дата звернення: 12.11.2020).
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004. № 40-41. ст. 492. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 12.11.2020).
7. Аналіз стану здійснення правосуддя при розгляді цивільних справ у I півріччі 2019 року: Касаційний цивільний суд у складі Верховного суду України. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_KCS_2019_1.pdf (дата звернення: 12.11.2020).
8. Аналіз стану здійснення правосуддя при розгляді цивільних справ у I півріччі 2020 року: Касаційний цивільний суд у складі Верховного суду України. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/KCS_analiz_i_pivr_2020.pdf (дата звернення: 12.11.2020).